

Ängeln och Per i Vedåsa krävde fria lördagar redan 1668.

Per möter Ängeln

Drängen Per Månsson blev Agunnaryds första kändis. Inte i hela världen, som Ingvar. Det var svårare då, 1668, men han skakade om Växjö stift. Och ännu, 350 år senare, kan vi gå på bibliotek och läsa om hans märkliga möten med Guds nedsända ängel. Minnesgoda läsare minns, att Kolarbulletinen nr 2/1996 berättade om detta.

Det var söndagen den 12 juni 1668. Vedåsa stod i ljusgrön blomning och gäddorna slog nedanför i Helgeån. Årets bästa tid. Per hade tagit ett dopp i ån på hemväg från kyrkan. Plötsligt utanför Vedåsa Östregård, där Sigurd-stenen nu står, stötte han ihop med "en ung dejelig man" i snövit dress, barfota.

– Vad vill du med snören på mössan, ränder på tröjan och fransar på byxorna? anmärkte den vitklädde burdust, och pekade på Pers söndagsstass. Sprätt av och bränn upp! Sen presenterade han sig: Utsänd från Himlen med bud från Gud Fader.

– Du är en ängel!? sa Per förvånad. Den himlasände nickade. De slog följe och Ängeln förklarade skälet för sin tjänsteresa till Jorden.

– Det måste bli slut på högfärd, överflöd, granna och omväxlande klädesmoder och därav följande lösaktighet och kiv. Och Lördagen skall hållas i helgd: "Det är synd att arbeta den dagen, särdeles sedan en har ätit, ty allt det en tillverkade och gjorde sedan, det vare förbannat."

Per var ju fattig bondräng och det här med helg på lördagen lät som ljuv musik. När det timslånga mötet närmade sig sitt slut, gav ängeln order.

– Gå redan i morgon till prästen och förmana honom. Han ska förkunna att nu måste det bli slut på denna slemma, förbannade högfärd, som tagit över: "skjortor med rynkta ärmar, skjortband med stora vippor, tvärsnubbeta skor med höga hälar" Skulle prästen inte vilja, skall du hota med att det kan bli eldsvåda i Prästgården.

Per hos Prästen

Nästa dag gick Per till prästen och berättade nogsamt om allt detta. Prästen var en man i fyrtioårsåldern, småbarnspappa med varm blick och känsliga drag. Ville vara nära folket, ingen översittare. Han hade varit Agunnaryds herde i fem-sex år. Han hette Lauretius Siggonius, och bodde på Prästnäs. Att just en av hans församlingsbor hade mött en Herrens ängel var ju himlastormande stort. Han blev upprymd. Det var på tiden att Himlen hörde av sig. Visserligen hade det varit bättre om Ängeln kommit direkt till honom, men outgrundliga är Herrens vägar, tänkte Mäster Lars, som han kallades i vardagslag. Budskapet gillade han och skrev ner det ordagrant. Ängeln hade rätt. Det syndades för mycket, men var det värre här än i andra socknar?

– Fantastiskt att det hänt hos oss, sa Mäster Lars till Per. Redan nästa söndag, vid gudstjänsten ska du få vittna om Ängeln och vad han sagt inför allt folket på kyrkbacken. Jag skall skicka brev till mina kolleger i Sunnerbo och Allbo, att de kan skicka sina kaplaner och lekmän hit, så att de sen och kan föra buskapet vidare. Och möter du Ängeln igen, måste du ofördröjligen komma tillbaka till mig och berätta.

Ängeln kommer tillbaka

Per hade precis börjat gå hemåt. Mitt för Ekeliden mötte han Ängeln igen.

– Nå Per, ville prästen göra som jag sagt? frågade han.

– Ja han tyckte det var rätt och riktigt och skrev ner allt. Och på söndag skall jag vittna om det inför församlingen och tillresta.

– Bra så. Här några ytterligare maningar. Särskilt adeln skall rådas att avstå sin stora högfärd uti sina kläder med många band och allehanda färger, florhuvor och andra huvudbonader med allehanda stoppningar och utsmyckningar. Om icke den slemma högfärden avstås, skall här hastigt bli nöd, pest och krig. Men om människorna bättrar sig, skall här bli goda skördar, bättre än någonsin förr. Så säger jag, nedsänd för att tillkännage Guds vilja. Möt mig igen på onsdag där vi sågs första gången. Per vände om och sprang tillbaka till Prästnäs och knackade ivrigt på. Mäster Lars steg upp från skrivbordet och öppnade.

– Jag har redan träffat Ängeln igen, sa han, lätt flåsande. Han väntade på mig nedanför Ekeliden. Sen berättade Per om de ytterligare maningarna, hoten och löftena han hade fått. Och på onsdag ska vi ses igen.

– När du då möter honom, sa prästen, måste vi säkra att han är en riktig ängel. Innan du går fram till honom ska du falla på knä och be "Fader Vår" och "Trosbekännelsen". Sen gå fram till honom och fråga: "Är du av Gudi sänder, så kom, men är du icke det, så vik av i Jesu namn." När Per sedan återsåg Ängeln i Vedåsa, gjorde han precis som prästen sagt.

– Förstår att prästen instruerat dig till detta, Per. Jag är en ängel, nedsänd från himlen. Vidare ska du själv uppmana några särskilda syndare till bättring. Deras stolar i Helvetet står beredda. Jon i Välje (Virestad?) för hans ocker, superi och onda leverne. Junkern på Rönnäs för hordom med pigan och Måns i Horshult för att legat med en annans hustru. Om det behövs, kommer jag tillbaka om tre år, var det sista han sa, innan han lyfte och for upp mot himlen "så fort som én kastar en sten".

Swallvågor genom stiftet

På söndagen var kyrkbacken överfull av folk, hästar och vagnar. Många utbölingar hade kommit åkanes, ridande, roende och gåanes. Solen sken, lärkorna sjöng, syrenerna doftade. Mäster Lars och Per stod uppe på en vagn uppdragen intill stenmuren. Folket stod och satt nedanför så nära det gick, för att kunna höra det otroligt sensationella: Herrens ängel hade kommit ner och talat med Per i Vedåsa. Nu skulle han berätta!

– Bortsett från skyddsänglar, har så vitt jag vet, ingen ängel varit här nere på jorden sen Jesu tid, sa klockaren Magnus till ungarna som var samlade kring honom. De som han och en gammal knekt höll på att lära läsa. Och så landar Ängeln just här i Agunnaryd!

Det blev en predikan ingen glömde. Per mindes nästan allt och hans röst nådde ut till alla. Gud Fader hade ju varit så avlägsen, någonstans långt bortom prästen och kungen. Nu hade Herren kommit nära, nästan varit här. Talat om hur vi skall leva. Inte genom överheten utan genom drängen Per i Vedåsa.

Den sommaren for Pers och Ängels budskap vida omkring i stiftet. Det blev en väckelse. Många präster anslöt sig och förkunnade från predikstolarna om Pers uppenbarelser – maningar och hot. Och att lördagarna skulle helgas. Budskap som många längtat efter.

Biskop Braazius griper in

Det dröjde till långt in på hösten innan biskop Johannes Braazius den yngre i Växjö fick höra rykten om att en Herrens ängel skulle ha varit nere på uppdrag i hans stift. Träffat en dräng i Agunnaryd i stället för att komma till honom på Östrabo. Det kan väl inte vara möjligt? Troligen ren vidskepelse. tokerier! Men helt säker kan man inte vara. Jesus satte han ju i en snickarfamilj. Många i prästerskapet tror tydligen på det här. Predikar om det så att folket blev anfäktat. Utan att först ta upp det med mig. Om Förmyndarregeringen* får reda på att jag har så dålig kontroll på stiftet, har jag ingen chans att bli ärkebiskop, tänkte Braazius d.y. Nu gäller det att snabbt få ordning och reda i stiftet.

– Kaplan, hämta hit Domprosten, Mäster Jon, det är bråttom! Det tog alldeles för lång tid innan domprosten satt i besöksstolen på andra sidan skrivbordet, tyckte den otålige Braazius. Alltför loj och flegmatisk. Biskop kan han ju inte bli. Men nu ska jag få fart på honom:

– Har Bror hört om Ängeln och drängen Per i Agunnaryd och allt ståhej om det?

– Jo, nog har jag hört om det. Siggonius skickade sent omsider ett brev om saken, men vi har ännu inte haft tid att ta upp det med Högvördig Bror.

– Synnerligen märklig bedömning, käre Bror. Vad kan vara viktigare än besök av Herrens ängel? Senast 1 december vill jag här på mitt bord ha dina förslag till hur vi skall återställa ordningen i stiftet, sa han barskt och viftade med höger pekfinger. De skall bygga på noggrant protokollförda förhör med drängen Per Månsson, Siggonius och de anfäktade prästerna. Vilka lämpor och bestraffningar behövs? Tukthus, suspensioner, böter? Helgade Lördagar?

– Jag och Konsistoriet (Domkapitlet) skall göra vårt bästa, Högvördige Bror, sa Mäster Jon. Han reste sig långsamt och gick hukande ut ur rummet. Biskop blir jag nog aldrig, tänkte han.

* Förmyndarregeringen styrde Sverige i avvaktan på att Karl XI skulle bli myndig.

Biskop Braazius herdebrev

Grundat på Mäster Jons och Konsistoriet förslag och egna överväganden och beslut skickade biskopen den 19 december 1668 ett 14-sidigt brev till prästerskapet i Växjö stift med anledning av Pers uppenbarelsen och dess verkningar inom stiftet. Här några kärnpunkter, fritt översatta till begriplig nutida svenska.

Eders Högvördigheter och Vördigheter!

Jag kan mig icke till Eder vänligen förhålla, eftersom det kommit till mitt och Konsistoriets kännedom att somliga av Er, utan ringaste kommunikation med mig och Konsistoriet, mäktat högt upptagit, skattat och publicerat, vad som under sommaren hände en dräng i Agunnaryds socken, Per Månsson i Vedåsa kallad. Med honom har en underlig man talat och sagt sig vara en ängel av himmelen, hitsänd för att förmana till bot och bättring.

Visserligen kan en påminnelse av detta slag väcka människorna till behövlig bättring och budskapet är ej emot Skriften, men det kan hava många farliga konsekvenser med sig, att vänja folket, att tro på slika uppenbarelsen. Det kan leda till att folk skapar sina egna trosföreställningar, något som ju ankommer på mitt ämbete att besluta och tillkännage. Här mina på Skriften grundade anvisningar om hur förhålla sig till händelser av detta slag:

- *Vi behöver inga uppenbarelsen. Skriften, som Jesus själv auktoriserat, är tillräcklig för att undervisa oss till saligheten genom tron på Jesus Kristus*
- *Satan kan inte få bättre tillfälle att bedra människorna än då de trängta efter uppenbarelsen*
- *Därför, när Ni hör om uppenbarelse eller om underliga predikanter, gäller det att pröva om de är av Gud. Märker vi att de aldrig så lite avviker från Guds ord, kan de vara av Satan. Ty Satan kan förstå sig till en Ljusets ängel.*
- *Vad gäller mannen i Agunnaryd, var hans bannor av ocker, högfärd och hor hos såväl höga som låga värdefulla påminnelse helt i enlighet med Skriften.*
- *men så förmanade han att helga Lördagen och att det vore synd att arbeta då. Det är inte fel att avsluta arbetet något tidigare den dagen före helgsmål. På det man bättre kan tjäna Gud under Söndagen. Men det får ej hindra, att man på Lördagen sköter sina sysslor lika väl som under andra veckodagar. Utan tvivel skulle Lördagens helgande leda till att folk skulle ohelga Söndagen. Tredje budet rubbas. Vad bleve det av vår kristliga frihet, om vi åter ställde oss under Judiska stadgar och ceremonier.*
- *Enligt Kyrkoordningen, Sabbatsbrottsordningen p.8 döms de som anstiftat möte med syfte att förändra Söndagsordningen till 40 mark böter och den som deltagit i sådant möte pliktat 20 mark.*

Vad hände sen?

"Per i Vedåsa-rörelsen" blev en förelöpare till *pietismen*, den varmare, personligare, mindre överhetsstyrda kristendomen, som därefter bredde ut sig i Europa.

Ängeln kom inte tillbaka efter tre år. Behövdes tydligen inte.

Per i Vedåsa gjorde Agunnaryd känt vida omkring. Han uppsökte de utpekade syndarna. De erkände och lovade bättring. Blev förhoppningsvis så småningom kyrkvärd?

Biskop Braazius d.y. blev ärkebiskop några år senare.

Lars Siggonius levde vidare som Agunnaryds kyrkoherde till sin död 1694.

Domprosten Mäster Jon, Jonas Zephyrinus, blev aldrig biskop.

Adeln skulle, då Karl XI kom till makten några år senare, genom Reduktionen få ett gruvligt slag mot sin makt, ägande och rikedom.

Fria lördagar blev verklighet 300 år senare – på 1960-talet.

/NILS FÖRANDER

Källor:

LA Anjou :Svenska kyrkans historia från Uppsala möte 1593 till slutet av sjuttonde Århundradet, Stockholm 1866 (sida 357)

Hugo Valentin: Judarnas historia i Sverige, Stockholm 1924. (sida 36)

O. Wallquist: Ecclesastique samlingar, Växjö 1788 (sid 333-348)

Växjö domkapitels akter 1668 nr 58; Växjö domkapitels protokoll 1668, folio 89

